

ADVIES 2306

Decreet rechtspositie van de minderjarige in de jeugdhulp

Datum: 28 juni 2023

Voorzitter: Amir Bachrouri

Aanwezigen: Amir Bachrouri, Anita Nyame, Fien Morren, Franka Foré, Loredana Cremery, Lot De Kimpe, Lotus Li, Marnik De Bont, Nick Beerens, Paulien Herck, Samuel-Joe Munanga

De Vlaamse Jeugdraad, in vergadering op 28 juni 2023, onder voorzitterschap van Amir Bachrouri, en met bovenvermelde aanwezigen, adviseert unaniem het volgende:

1. Maak van het decreet rechtspositie van de minderjarige echt een changemaker voor kinderen en jongeren in alle vormen van jeugdhulp door de rechtenbenadering en normalisering van de jeugdhulp resoluut door te trekken. 3
2. Zorg ervoor dat de verankerde rechten snel in de praktijk kunnen worden gebracht. Voorzie middelen voor de aanpassingen en monitor de overgang. 3
3. Geef jongeren consequent mee eigenaarschap in hun traject ook bij overgangen of wanneer het moeilijk is of een situatie escaleert. Informeer de jongere en diens context over hun rechten op een gepaste manier. 4
4. Ga dat laatste stapje verder door een verbod op fixaties en vrijheidsbeperkende maatregelen door te voeren. Dit maakt de regel ook gewoon duidelijk voor iedereen. Investeer in een veilige leefomgeving. 4
5. Draai het huidige Actieplan jeugddelinquentie, dat bijdraagt aan nog meer stigmatisering van kinderen en jongeren en hun gezinnen in moeilijke situaties, terug. Zorg voor een actieplan in lijn met de geest van het jeugddelinquentierecht, waarbij heel wat partners betrokken werden en dat een genuanceerd verhaal brengt. Zet in op preventieve maatregelen die evidence based hun nut hebben bewezen. 5

Situering

Dit advies richt zich op het voorontwerp van decreet betreffende de wijziging van het decreet rechtspositie van de minderjarige in de integrale jeugdhulp en binnen het kader van het decreet betreffende het jeugddelinquentierecht. In het voorontwerp van decreet rechtspositie worden de rechten van de minderjarige geëxpliciteerd en geformuleerd, ongeacht de sector of de hulpverleningsvorm waarin de minderjarige terecht komt. De Vlaamse Jeugdraad schrijft dit advies op vraag van minister Hilde Crevits, vice-minister president van de Vlaamse Regering en Vlaams minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin.

De Vlaamse Jeugdraad werd bij de totstandkoming van het nieuwe decreet zelf betrokken. In het najaar van 2017 werden de Vlaamse Jeugdraad en Cachet vzw rond de tafel gevraagd op een stakeholdersoverleg georganiseerd door het kabinet Welzijn en volksgezondheid, het agentschap en de zorginspectie. Aanleiding was een rapport van de zorginspectie rond de toepassing van vrijheidsbepenkende en vrijheidsberovende maatregelen binnen de kinder- en jongerenpsychiatrie. Deze resultaten gaven blijk van enkele alarmerende tendensen, alsook van het totaal ontbreken van een richtlijnenkader en procedures voor alle voorzieningen.

Onze grootste bezorgdheid was dat de stem van kinderen en jongeren systematisch ontbrak binnen dit debat en dat het uitwerken van het richtlijnenkader vooral een zaak was van praten over kinderen en jongeren en weinig met kinderen en jongeren. Nochtans hebben deze debatten en ronde tafels rechtstreeks implicaties voor de ervaringen en belevingen van jongeren die te maken krijgen met isolatie, afzondering en fixatie binnen voorzieningen.

We zijn blij met het voorliggende voorontwerp van decreet dat een antwoord biedt op de belangrijkste van onze verzuchtingen en pijnpunten.

Maar gelijktijdig met de voorliggende adviesvraag kwam ook via de media het nieuwe Actieplan Jeugddelinquentie uit, voorgesteld door ministers Demir en Crevits. Samen met heel wat andere maatschappelijke organisaties zijn we geschokt te lezen wat hierin staat. Vooral de ongenueanceerde kijk vanuit een persoonlijk schuldmodel waarbij stigmatiserend over jongeren wordt gepraat, vinden wij ongezien. We vinden de geest van het decreet jeugddelinquentierecht in geen manier terug in dit Actieplan en scharen ons achter de kritiek die reeds werd geuit vanuit verschillende hoeken.

Beide teksten zijn volgens ons niet los van elkaar te lezen en bespreken we dan ook in dit advies.

Advies

Maak van het decreet rechtspositie van de minderjarige echt een changemaker voor kinderen en jongeren in alle vormen van jeugdhulp door de rechtenbenadering en normalisering van de jeugdhulp resoluut door te trekken.

We zijn blij met het voorliggende voorontwerp van decreet dat veel van de pijnpunten die jongeren zelf aanhaalden aanpakt. De keuze wordt gemaakt om in te zetten op een normalisering van de jeugdhulp met sterke pedagogische handvaten om kinderen en jongeren te begeleiden en kansrijk te laten opgroeien. Men kiest resoluut voor een rechtenbenadering. Basisrechten voor kinderen en jongeren worden verankerd, waardoor de opdracht voor de overheid en het middenveld om deze te garanderen duidelijker naar voor komt. Deze visie op jeugdhulp delen we als Vlaamse Jeugd Raad, ongeacht de open of gesloten structuren, VOS of MOF,... We volgen de idee om binnen dit decreet alle vormen van jeugdhulp op te nemen en zo een decretale basis van verankerde kinderrechten te voorzien.

Om van dit decreet de echte changemaker te maken, vragen we de rechtenbenadering resoluut door te trekken voor alle vormen van jeugdhulp en in de tekst duidelijkheid te creëren door bewoording als “zoveel/zo weinig mogelijk” weg te laten. Door een gezamenlijk decretaal kader voor alle vormen van jeugdhulp te implementeren zien we mogelijkheden om de overgangen voor kinderen en jongeren te verzachten. Zet hierbij in op een warm eerste contact en onthaal en een positief leefklimaat waarbij afspraken en huisreglement een duidelijke plek krijgen in de onthaalfase maar niet in het allereerste contact.

We zijn als Vlaamse Jeugd Raad extra tevreden dat het recht op vrije tijd wordt opgenomen. In eerdere projecten ‘Maak (Samen) Tijd Vrij’ die De Ambrassade liep, in samenwerking met Agentschap Opgroeien en anderen, kwam immers vaak naar boven dat het recht op vrije tijd te vaak als gunst wordt gezien in voorzieningen. Dat dit nu expliciet gevrijwaard wordt is hopelijk een belangrijke stap in de bewustwording van het belang ervan en dat het afnemen van dit recht in geen zin als sanctie mag worden gebruikt. We vragen hier ook expliciet aandacht voor vrijetijdsbesteding met overnachting, bijvoorbeeld deelname aan een kamp met overnachting of het overnachten bij vrienden na een avondactiviteit. Voor ons sluit dit perfect aan bij het zo normaal mogelijk opgroeien.

We zijn aangenaam verrast dat er in de aanloopfase van dit voorontwerp van decreet een JoKER werd uitgevoerd en er degelijk onderzoek aan voorafging. Dit zou natuurlijk overal de norm moeten zijn in dossiers die kinderen en jongeren aanbelangen.

Zorg ervoor dat de verankerde rechten snel in de praktijk kunnen worden gebracht. Voorzie middelen voor de aanpassingen en monitor de overgang.

Basisrechten (onderwijs, privacy, vrije tijd,...) worden decretaal verankerd en er is ook veel aandacht voor de leefomstandigheden van de kinderen en jongeren, bv. een eigen kamer. We zijn wel enigszins verrast dat deze rechten nu pas decretaal worden verankerd. We mogen hopen dat in de geest van het vorige decreet dat dateert van 2004 hier ook aandacht voor was. Wél zijn we blij dat deze rechten nu verankerd zijn voor alle kinderen en jongeren die door omstandigheden niet thuis opgroeien, ook zij die verblijven in gemeenschapsinstellingen en/of als misdrijf omschreven feiten pleegden. Een sterke pedagogische basis is voor al deze kinderen en jongeren van groot belang.

De overgangsperiodes die worden genoemd zijn nu nog vaak lang (bv. 10 jaar voor infrastructuur). We vragen of dit sneller kan, dit gaat immers over generaties kinderen en jongeren. Voorzie voldoende middelen voor de omslag en monitor dit ook.

Geef jongeren consequent mee eigenaarschap in hun traject ook bij overgangen of wanneer het moeilijk is of een situatie escaleert. Informeer de jongere en diens context over hun rechten op een gepaste manier.

Verhoog het eigenaarschap en de inspraak van jongeren in hun traject in de jeugdhulp, bij overgangen en in traject binnen een voorziening. Wees er bewust van dat er een spanningsveld kan bestaan tussen het eigenaarschap van het kind of de jongere en het handelen in het belang van het kind. Het concept "in het belang van de minderjarige" krijgt in de praktijk steeds invulling vanuit het perspectief van volwassenen (de begeleiding), omdat er inherent aan de hulpverleningsrelatie een machtsrelatie verbonden is.

In het voorontwerp zet men in op het beter informeren van jongeren over hun rechtspositie in de jeugdhulp. Zet hier actief op in en zorg voor een goede omkadering om kinderen en jongeren op een gepaste manier te kunnen informeren over hun rechten en hun rechtspositie. Er is ook nood aan het informeren van de context en de vertrouwenspersoon van de jongeren over de rechtspositie van de minderjarige in de jeugdhulp. We vragen hierbij ook aandacht voor het informeren van jongeren over waar ze terecht kunnen bij een gevoel van onrecht. Waar kunnen ze aanklaarten dat ze onrecht ervaren? Informeer hen over de mogelijkheden om melding te maken o.a. bij het Kinderrechtencommissariaat. Onderzoek ook de optie voor een extern controleorgaan, naar analogie met de commissie van toezicht in de gemeenschapsvoorzieningen, waar kinderen en jongeren melding kunnen maken als hun rechten geschonden worden.

We zijn blij met de extra aandacht voor informatie over vrijheidsbeperkende maatregelen, maar in de praktijk zien we dat deze informatie pas grondig gegeven wordt nadat een isolatie heeft plaatsgevonden. Volgens jongeren moet dit integraal deel uitmaken van het onthaalproces en moet dit voldoende duidelijk zijn op voorhand. Het niet begrijpen van het waarom en de eenzijdigheid waarmee isolatie vaak wordt toegepast maakt de ervaring voor jongeren negatief en kan zelf traumatisch zijn.

We vragen voorzieningen om nog meer trajecten, ook rond mogelijke escalatie, met jongeren samen vorm te geven voor ze zich voordoen en op maat te werken. Geef jongeren de ruimte en stimuleer hen actief om eigen oplossingen voor moeilijkheden vorm te geven en dit voor een situatie zich voordoet.

We zijn tevreden met de registraties van fixaties en vrijheidsbeperkende maatregelen die moeten gebeuren en die de willekeur moeten tegengaan. Hieraan willen we ook de beleving van de jongere toevoegen als een deel van het verslag. Enkel zo is een leereffect bij zowel jongere als begeleider na een isolatie mogelijk en helpt het een jongere vooruit. Benut een crisis als een hefboom tot een potentiële stroomversnelling in vooruitgang en inzicht. Symptomen onderdrukken bemoeilijkt het aanpakken van de oorzaken.

Ga dat laatste stapje verder door een verbod op fixaties en vrijheidsbeperkende maatregelen door te voeren. Dit maakt de regel ook gewoon duidelijk voor iedereen. Investeer in een veilige leefomgeving.

Omtrent de fixaties en vrijheidsbeperkende maatregelen zien we veel verbetering en zijn we ook tevreden dat deze wel omkaderd en procedureel duidelijker omschreven worden. Er zijn echter nog enkele begrippen niet omschreven waardoor er opnieuw een grijze zone wordt gecreëerd.

De begrippen nabijheid en nabije hulpverlener worden gebruikt in de artikels over fixatie en afzondering, maar er wordt geen invulling gegeven aan deze begrippen. We vinden het belangrijk dit sterker uit te werken, omdat jongeren aangeven dat dit een zeer bepalende factor is in de beleving van een fixatie of afzondering.

In het voorontwerp wordt geen maximumduur omschreven voor fixatie of afzondering. We vragen hier om een duidelijke maximumduur die moet voorkomen dat de maatregel te lang wordt toegepast.

Uiteraard hadden we graag een stap verder gegaan en tot het verbod ervan zijn overgegaan, ook gezien de complexiteit en de waslijst van de regels en uitzonderingen die er nu is. Een algemeen verbod maakt het voor iedereen duidelijk.

Voor enkele uitzonderlijke situaties moet men kinderen en jongeren kunnen fixeren, bijvoorbeeld zeer jonge kinderen in een kinderwagen of jongeren met een fysieke of motorische beperking die nodig is om veilig in hun mobiliteit te voorzien.

We horen op dit moment echter dat (de mogelijkheden tot) fixatie en isolatie in uitzonderlijke situaties en vooral door een tekort aan mensen en middelen in de zorg het veiligheidsgevoel van zowel andere jongeren als zorgverleners verhogen. Uiteraard moet er ingezet worden op de zorg zodat fixaties of isolatie nooit nodig hoeven te zijn, een investering moet dus vanzelfsprekend bovenaan de agenda staan.

Draai het huidige Actieplan jeugddelinquentie, dat bijdraagt aan nog meer stigmatisering van kinderen en jongeren en hun gezinnen in moeilijke situaties, terug. Zorg voor een actieplan in lijn met de geest van het jeugddelinquentierecht, waarbij heel wat partners betrokken werden en dat een genuanceerd verhaal brengt. Zet in op preventieve maatregelen die evidence based hun nut hebben bewezen.

We konden als Vlaamse Jeugd Raad onze ogen niet geloven toen we het Actieplan Jeugddelinquentie lazen. Jarenlang proberen we, met heel wat verschillende organisaties, in te zetten op een positief discours rond kinderen en jongeren. We tonen hun veerkracht, engagement, positivisme en leiderschap in soms zeer moeilijke omstandigheden. Al deze intenties worden in één klap teniet gedaan met dit plan, en het platform dat het kreeg in de media. Het actieplan zet een zeer stigmatiserend beeld neer van kinderen en jongeren als oorzaak van problemen, losgeslagen projectielen die moeten worden ingetoomd. Daarnaast erkent het op geen enkele manier welke maatschappelijke problemen er spelen en invloed hebben op de leefomstandigheden waarin kinderen en jongeren opgroeien.

We hekelen hierin onder andere:

- het individueel schuldmodel en bijhorend taalgebruik: spijbelaars, drugsezelers, consequent gebruik van het woord 'jeugddelinquenten',...
- het verwijzen naar problemen die ver weg staan van de leefwereld van kinderen en jongeren doet vermoeden. Zo wordt het bezit van wapens in Nederland als belangrijkste bron gebruikt in dit plan.
- het in het algemeen ontbreken van een brede contextanalyse en onderzoek in Vlaanderen: over wie gaat het? Met hoeveel zijn ze? Welke feiten? Wat zijn onderliggende problemen van deze doelgroep?
- de preventieve maatregelen (o.a. een verbod op wapendracht in het schoolreglement) die volledig hun doel voorbij schieten en niet inzetten op het verbeteren van de leefomstandigheden die oorzaak zijn van vele latere problemen en risicofactoren: armoede, slechte huisvesting, verontrustende opvoedingssituaties,...
- het voorstellen van maatregelen die geen of slechts zeer beperkte juridische basis hebben, maar het maatschappelijk debat errond verder polariseert zoals sancties voor ouders, vergemakkelijking van de uithandengeving, afschaffen van maximumtermijnen,...

Laat ons de problemen in perspectief zetten. Volgens cijfers van het Openbaar Ministerie¹ zijn het vooral de verontrustende opvoedingssituaties die de voorbije 10 jaren zijn gestegen, en wel met 34%. De MOF-zaken kennen ook een stijging, maar die is beperkt tot 2%. Als we dan bekijken over welke feiten het gaat, zien we dat van de 60.669 MOF-zaken die in 2022 binnenstroomden op de jeugdparkeerterreinen, het vooral feiten zijn gelinkt aan diefstal die werden geregistreerd (eigendomsdelicten 34%). Drugszaken en zaken gelinkt aan de openbare veiligheid (waar o.a. wapendracht een klein deel van uitmaakt) maken respectievelijk slechts voor 10% en 12% deel uit van de feiten. We willen problemen niet minimaliseren, maar vragen wel met aandring om werk te maken van maatregelen tegen de hoge stijging van VOS-meldingen, waar jongeren dus slachtoffer zijn en geen dader. Dat zou om te beginnen al een zeer sterke preventieve maatregel zijn.

De voorgestelde maatregelen in dit plan zijn volledig ontoereikend als preventieve basis. Het plegen van feiten wordt in het actieplan volledig op het conto van de jongere zelf geschreven. Factoren van maatschappelijke kwetsbaarheid, het

¹ Openbaar ministerie. (mei 2023). Jaarstatistiek 2022 van de jeugdparkeerterreinen: belangrijkste cijfers, vaststellingen en evoluties

groeïend mentaal onwelzijn bij jongeren of structurele uitsluiting in de maatschappij worden niet mee in rekening genomen, waardoor ook voor de oplossingen niet gekeken wordt naar het versterken van de positie van deze jongeren in de samenleving of het structureel wegwerken van problemen als onderwijsongelijkheid, discriminatie en racisme, armoede etc. We pleiten voor meer en sterkere preventieve acties die voorafgaand zijn aan een curatieve en repressieve aanpak. Curatieve maatregelen en in dit kader repressieve acties vormen slechts de laatste trap in het proces, als alle preventieve maatregelen niet gebaat hebben.² Preventief beleid kan enkel slagen als er voldoende tijd en middelen worden vrijgemaakt om vroeg en nabij de jongere en het gezin te ondersteunen in het kansrijk opgroeien en om hulpverlening bij te schakelen waar nodig.

Daarnaast zijn we gechoqueerd hoe via een actieplan moeilijke maatschappelijke discussies als de uithandengeving uit de weg worden gegaan en eenzijdig wordt aangekondigd dat dit versneld moet worden, maximumtermijnen worden opgeschort... Om nog niet te spreken over de sancties die men voorstelt voor ouders. Dit zijn volgens ons geen zaken die thuishoren in een actieplan voorgesteld door een minister, maar discussies die hun democratische weg moeten afleggen via het parlement. We hebben onder andere een genuanceerd gesprek nodig over de rechten en plichten van ouders en opvoedingsverantwoordelijken, over hoe ze betrokken kunnen zijn en worden op de leefomgeving van hun kind en als gelijkwaardige partner gezien kunnen worden.

We zijn ongerust dat een dergelijk discours zoals van dit actieplan ingang vindt en dat het jeugddelinquentierecht op deze manier enkel nog een justitiële zaak dreigt te worden. Dit is en moet een verantwoordelijkheid blijven van welzijn. Repressief beleid is in bepaalde gevallen nodig, maar dan moeten sancties correct en tijdig worden toegepast. Sancties hebben enkel een leereffect wanneer deze kort na de gepleegde feiten worden uitgevoerd en in evenwicht zijn met de gepleegde feiten. Een repressief beleid kan ook nooit op zichzelf staan. We verwijzen hier graag naar een brief die nationaal drugscommissaris Ine van Wymersch onlangs aan het jeugdwerk schreef:

“Als ik vandaag kijk naar de jonge jongens, kinderen haast, die loopjongen zijn voor de drugstrafiekers, dan zie ik ook een profiel van kinderen dat alleen maar te redden is met een alternatief voor de drugsfamilie. Jeugdwerk kan en zal hierin een rol spelen. Het jeugdwerk, het gezin en de school. Drie pijlers, die naast de pijler van de handhaving, de vier poten van een stevige stoel kunnen vormen; het enige volwaardige alternatief voor een zitje in de miserie!”³

Als Vlaamse Jeugd Raad is het onze rol en mandaat om advies te geven over alles wat een invloed heeft op alle kinderen en jongeren, ook wat betreft deze specifieke doelgroep. Mocht er in het verlengde van dit actieplan een wijzigingsdecreet van het jeugddelinquentierecht worden doorgevoerd, willen wij betrokken blijven en hier ook officieel advies op kunnen geven.

² Johan Deklerck. <https://www.johandeklerck.be> Boek: 'De preventiepiramide. Johan Deklerck & Kees van Overveld (2011)

³ https://ambrassade.be/files/attachments/6116/Congres_JWW_A4_brieven_JWeffectsessies_ine.pdf (juni 2023)